

їни. Ін-т вищ. освіти, Харк. гуманіт. ун-т «Нар. укр. акад.». — Х.: НУА, 2005.

3. Журавський В. Два сектори освіти — одна мета // Вища освіта України. — 2003. — № 1. Астахова В. І. Державні і недержавні вузи в системі освіти // Економіка і управління. — 1999. — № 3.

4. Корсак К. «Ринковизація» освіти — хибний шлях у майбутнє // Новий колегіум. — 2005. — № 6.

5. Животовский И. Г. Частный сектор высшего образования: факторы роста и страновые особенности // Экономика образования. — 2002.

6. Астахова В. І. Пошук оптимальних шляхів продовжується // Економіка і управління. — 2000. — № 3. — С. 92; Корольов Б. Недержавний сектор освіти в Україні: проблеми становлення і розвитку // Вища освіта України. — 2003. — № 1. — С. 8—15.

7. Корсак К. Приватний сектор світової вищої освіти у вирі суперечливих тенденцій // Вища освіта України. — 2003. — № 1.

8. Астахова В. І. Место и роль частных вузов в украинской национальной системе образования // Вчен. зап. Харк. гум. ун-ту «Народ. укр. акад.» Т. 6. — Х.: Око, 2000.

Стаття надійшла до редакції 07.12.2007

УДК 364.668

М. І. Диба, д-р екон. наук, проф.,
С. А. Бебело, аспірант,
КНЕУ імені Вадима Гетьмана
М. А. Плахотнюк, аспірантка
Інституту соціології НАН України

СОЦІАЛЬНА ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ ЯК ВИСХІДНА ТА ПЕРМАНЕНТНА ЛАНКА СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ

У статті розглядаються проблеми соціалізації державної діяльності за сутнісними аспектами та базовими елементами такого процесу. Відзначено базисну негативну роль мінімальної заробітної плати у реалізації політики оплати праці, підкреслено економічну доцільність для формування шкали системи заробітних плат виходити з рівня середньої заробітної плати на основі використання досвіду країн ЄС із визначенням межі бідності на рівні 60 % від середньої заробітної плати.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: соціалізація, соціальні та економічні функції держави, соціальна діяльність держави, шкала заробітної плати.

Нині в Україні відновлення і нарощування потенціалу соціальної сфери, її реформування й пошук нових механізмів раціонального функціонування як значущих суспільних проблем усе більше усвідомлюються науковцями і державними управлінцями. Водночас це потребує нової концепції теоретико-методологічних досліджень і на цій основі формування відповідної моделі функціонування держави для оптимізації соціальних процесів у суспільстві. Вважаємо, що доцільність такої моделі обґрунтовується сучасною теорією «соціальної держави», що останнім часом усе більше привертає увагу вітчизняних учених. Теоретичні дослідження проблем соціалізації діяльності держави в Україні розглядалися у працях О. Амоші, Д. Богині, О. Беляєва, Б. Данилишина, М. Долішнього, Т. Заяць, Ю. Зайцева, І. Лукінова, В. Куценко, С. Мочерного, В. Новикова, С. Наливайченка та ін.

Із актуалізацією та ускладненням завдань посилення соціалізації держави основна увага має бути приділена з'ясуванню сутнісних аспектів та базових елементів такого процесу. Аналіз соціальної діяльності держави насамперед потребує уточнення змісту поняття «соціальний», що пов'язано з усвідомленням місця і ролі соціальних процесів у розвитку суспільства в економічній, політичній і духовній сферах, а також характеристикою змін національно-етнічного середовища й довкілля. Отже, термін «соціальний» характеризує людину як суспільного індивіда: працівника, члена різних політичних і громадських організацій, споживача матеріальних і духовних благ, сім'янина, представника певного етносу, перетворювача навколишнього середовища тощо. Утім, у широкому розумінні між терміном «соціальний» і поняттям «суспільний» особливих відмінностей не існує, хоча у вузькому сенсі під «соціальним» розуміють те, що характеризує становище людей, яке визначається рівнем економіки, тобто ступенем розвитку виробництва і досягнутим на його основі рівнем життя населення. Таким чином, соціальну сферу формує комплекс відносин і зв'язків, що виникають між людьми, соціальними групами (прошарками, стратами, класами) і суспільством у цілому й пов'язані із забезпеченням задоволення широкого спектра потреб, необхідних для відтворення життєдіяльності сучасної людини.

Розрізняють широке і вузьке значення категорії «соціальна діяльність». У першому випадку вона означає обґрунтування рішень та їх реалізацію державою й іншими суспільними інститутами (політичними партіями, громадськими організаціями, профспілками, спілками підприємців тощо) в інтересах і з урахуванням потреб основних верств, соціальних груп, окремої людини та

місця держави за взаємодією у суспільстві у сфері трудових відносин і здійснення соціального захисту населення.

Основним суб'єктом соціальної діяльності (як і будь-якої іншої) є держава і це передбачає здійснення нею діяльності у різних сферах суспільного життя — економіці, юриспруденції, законотворчості, соціальних і національних відносинах, культурі тощо з метою підготовки, прийняття та реалізації найважливіших рішень, які стосуються різних соціальних верств, груп та окремої людини у цих сферах. Із демократизацією суспільного життя об'єктами соціальної діяльності стають політичні партії, профспілки, місцеві органи влади, спілки підприємців, різні громадські організації тощо.

Соціальна функція держави постає її конституційною характеристикою, об'єктивно формується відповідно до закономірностей змін соціальної діяльності суспільства і ґрунтується на визначених принципах соціальних змін, що породжені об'єктивною потребою у безперервному відтворенні суб'єктів соціального процесу. Разом із тим, соціальна діяльність суспільства як цілісна підсистема, що постійно змінюється, породжена об'єктивною потребою у безперервному відтворенні суб'єктів соціального процесу, тобто на відновлення свого життя й простору для реалізації соціальної функції суспільства, у якому втілюються соціальні і цивільні права людини. Соціальна ж функція держави пов'язана із необхідністю формування нею умов насамперед для розширеного відтворення особистісного чинника суспільного виробництва. Така функція держави має об'єктивний характер, органічно пов'язана з економічною функцією, зв'язок між якими визначається діалектичною єдністю об'єктивних та суб'єктивних факторів виробництва, і постає як перманентною, так і кінцевою ланкою суспільного розвитку. І якщо економічні функції спрямовані на економічне усуспільнення, то соціальні — на соціальне усуспільнення виробництва.

Із урахуванням того, що успішне реформування соціальної сфери тісно пов'язане зі стабілізаційними процесами в економіці і залежать від подальших перетворень усіх її систем: податкової, фінансової, кредитно-грошової, інноваційно-інвестиційної тощо, реалізація соціальних функцій держави пов'язана зі здійсненням цілеспрямованих заходів щодо активізації господарської діяльності, забезпечення максимальної свободи конкуренції та обмеження влади монополій, підтримки розвитку середнього і малого підприємництва, сприяння формуванню середнього класу, роботи цінового механізму і багато іншого.

Разом із тим, соціальна функція держави повинна передбачати забезпечення певного комплексу соціальних прав громадян, пев-

ний рівень соціальної захищеності та соціальної справедливості на основі здійснення оптимального розподілу національного доходу, запобігати надмірній диференціації індивідуальних доходів для забезпечення гідних умов життя усім членам суспільства за наявності різних форм власності на засоби виробництва, подолання соціальних суперечностей, врахування й координації інтересів різних груп населення та досягнення соціального миру в суспільстві. Стосовно заробітної плати та формування доходів найманих працівників держава повинна бути зорієнтованою на виконання заробітною платою основних функцій (розподільчої, стимулювальної, відтворювальної), а також на співвідношення між трудовими й нетрудовими доходами (отримання процентів від вкладів, дивідендів), між заробітною платою високо- та низькооплачуваних категорій працівників тощо.

Для піднесення виробництва й консолідації всієї економіки щодо досягнення загального добробуту зростає значення формування державою законодавчого забезпечення сприятливих умов праці, раціональної системи її стимулювання, соціальних гарантій, соціального обслуговування найманих працівників, гуманізації виробництва, становлення соціально відповідального бізнесу, що запроваджує соціальний чинник як внутрішню необхідність власного розвитку.

Завдання соціальної держави відповідно до змін умов життєдіяльності у країні згідно до внутрішньої ситуації й можливостей держави постійно ускладнюються і нині поширюються на систему соціального забезпечення, соціальне страхування, охорону здоров'я, сімейну і житлову політику, освіту, професійне навчання і перепідготовку.

Відтак можна узагальнити деякі з соціальних завдань держави, серед яких першочерговими слід вважати:

- формування й розвиток соціально орієнтованого ринкового господарства;

- соціальну діяльність держави щодо розробки низки заходів, спрямованих на поліпшення добробуту суспільства;

- запровадження соціального механізму, що включає сукупність різнорівневих цільових програм, пов'язаних між собою функціонально;

- соціальне структурування економічних цілей із орієнтацією на систему соціальних цінностей та зв'язок між ними як у стратегічному, так тактичному аспектах.

Держава та інші суспільні інститути повинні насамперед сприяти раціональному використанню сукупної робочої сили, захищати її від безробіття, тобто гарантувати таке співвідношення

між рівнем заробітної плати та допомоги безробітним, яке б стимулювало останніх підвищувати свій професійно-кваліфікаційний рівень або щодо набуття нової професії). Важливим напрямом соціальної діяльності держави щодо працездатного населення має бути сприяння розв'язанню проблем гуманізації праці та якісним змінам у її характері й змісті на основі формування гідних умов праці (санітарно-гігієнічних, естетичних, екологічних, належної техніки безпеки), піднесення технологічної і загальної культури виробництва, створення сприятливого соціально-психологічного клімату на підприємстві тощо, прийняття раціональних рішень щодо надомної праці, подвійної зайнятості та понаднормованих робіт.

Проте зрозуміло, що досягти успіху за соціальними аспектами розвитку суспільства неможливо, коли економіка і населення країни перебувають у стані, який можна характеризувати як стан пасивного ресурсоодержувача, тому важливо, як зазначалося у літературі, знайти внутрішні сили для здійснення переходу до стану активних ресурсокористувачів. Це означає, що насамперед повинні бути сформовані відповідні державні й громадянські державні інститути, здатні забезпечити такий перехід. Здійснення цього можливе лише за наявності інституцій самоорганізації суспільства на мікросоціальному рівні та загальнодержавних інституцій на рівні всього суспільства, які здатні були б захистити людину від проявів вузького корпоративізму й бюрократизму, що завжди були визначальними рисами бездуховного суспільства і набули особливого розквіту в Україні на етапі переходу до ринку. Завдання держави, не в останню чергу, полягає у тому, щоб у суспільному житті створити можливості для самореалізації особистості на основах розвитку духовності. Такий підхід можливий і значною мірою притаманний громадянському суспільству, і ще більшою мірою — наступній формі буття людини, що знаходить свій вияв у глобалізації економічних і суспільних процесів.

Разом із тим, нині у вітчизняній науковій літературі зустрічаються праці, в яких обґрунтовується, що громадянське суспільство може і повинно формуватися на підставах, що притаманні чисто корпоративній, а не соціально орієнтованій ринковій економіці. Вважаємо, що подібний підхід не відповідає ідеології подальшого розвитку громадянського суспільства, яке має спиратися на високі принципи моралі та професіоналізму, що створюють умови для економічного зростання, а отже, забезпечення соціального й економічного розвитку суспільства. Серед таких засад виділимо: узгодження стратегії максимізації власних прибутків і вигод держави з інтересами всіх членів суспільства, що ґрунтуються на суспільній довірі

до влади за умови додержання нею принципів щодо забезпечення ефективної і продуктивної діяльності; обмеження і скасування державою структур нелегальної («тіньової») діяльності, ліквідація насамперед мафіозних монополій за допомогою широкого залучення до співробітництва громадських інститутів та органів боротьби з корупцією; реалізація цілеспрямованих дій держави для активізації політичних сил; здійснення державою просвітницьких заходів для пропаганди цінностей соціально орієнтованої економіки.

Соціальна функція держави поширюється на всі класи, прошарки, групи суспільства, щодо яких важливо створювати загальні умови, необхідні для їх відтворення з врахуванням специфічності та тенденцій розвитку.

Соціальна функція держави реалізується у її соціальній діяльності як узгодженому процесі щодо забезпечення сприятливих умов життя людей, відтак соціальна діяльність держави постає виразом пріоритетних цілей та кінцевих результатів економічного зростання. У такій діяльності держави концентруються цілі не просто економічного зростання, а саме — економічного розвитку, що створює сприятливі соціальні умови. Одночасно соціальна діяльність держави є фактором економічного розвитку.

Щодо визначення поняття «соціальна діяльність», то воно полягає у політичній координації й регулюванні широкого спектра соціальних процесів. Соціальна політика держави повинна поставати сукупністю науково сформульованих ідей, положень та концептуальних підходів як тривалого — стратегічного, так і короткотермінового — тактичного характеру. Такі ідеї повинні поєднуватися із системою конкретних заходів, дій, важелів, стимулів і механізмів для практичного регулювання соціальних процесів. Соціальна діяльність держави має реалізовуватися на різних рівнях економічної діяльності — макро-, мезо-, мікро-, але визначатися загальнонаціональним пріоритетом.

Серед головних завдань соціальної діяльності української держави на сучасному етапі правомірно виділити: ліквідацію бідності і забезпечення динамічного зростання рівня та якості життя населення; соціалізацію структурних складових економічної політики, що реалізуються у державі (структурної, інвестиційної, цінової, бюджетної, грошово-кредитної, податкової тощо); формування умов максимально повної реалізації принципів соціальної справедливості та забезпечення соціальних прав і гарантій людині, визначених конституційними нормами; гарантування соціальної стабільності та соціальної безпеки у країні. Показниками результативності соціальної діяльності держави є рівень та якість життя населення.

Економічний механізм реалізації соціальної політики повинен залучати такі складові: системи підтримання зайнятості населення та формування розподілу і перерозподілу доходів, а також соціального захисту і соціальних гарантій населення, забезпеченість його житловими умовами. Важливо враховувати сукупний дохід родини, що постає у формах номінального та реального.

Політика доходів будується, по-перше, на гарантії забезпечення для кожного індивіда існування не нижче рівня межі бідності (європейський підхід, що заснований на провідній ролі держави та принципах соціальної справедливості); по-друге, на створення умов для економічної активності населення (американський підхід, заснований на визначенні економічної раціональності). Держава у своїй діяльності повинна забезпечувати реалізацію цих двох концептуальних засад.

Найважливішим елементом механізму реалізації соціальної діяльності держави є забезпечення високого рівня зайнятості населення, що визначається за такими важливими економічними показниками, як ефективність виробництва та продуктивність суспільної праці.

Основними принципами діяльності держави щодо соціального захисту населення є підвищення рівня життя людей шляхом застосування різних форм компенсацій і проведення індексаций; надання допомоги найбіднішим сім'ям; забезпечення допомоги у разі безробіття; здійснення соціального страхування, встановлення рівня мінімальної заробітної плати й прожиткового мінімуму; розвиток за рахунок держави освіти, запровадження заходів для підвищення рівня професійної підготовки, охорони здоров'я та захисту довкілля. Тут для держави важливо насамперед у законодавчому порядку не лише встановити, але й забезпечити основні соціальні гарантії, механізм їх реалізації та функції надання соціальної підтримки.

Реалії свідчать, що здійснення соціальної функції держави тісно пов'язане з національними особливостями та ментальністю народу, тому до соціальних функцій держави у вітчизняному економічному середовищі слід віднести забезпечення контролю над бюрократичним апаратом та посилення формування державою засад щодо забезпечення реальної демократії у суспільстві. Український менталітет, частково деформований тоталитарною системою, генерує додаткові перешкоди для формування та розвитку економіки внаслідок низького рівня добробуту, зневірою людей щодо досягнення справедливого розподілу національного доходу, забезпечення гідних умов життя, відсутністю для багатьох перспективи щодо самореалізації та безальтернативності мети соціального розвитку суспільства, тому чітке визначення стратегічного напря-

му економічного і соціального розвитку країни допоможе розв'язати не лише економічні проблеми в Україні, а й відпрацювати національну модель економічного розвитку на перспективу.

Узагальнення практики трансформаційних процесів у сучасних економічних відносинах дозволяє виявити дві групи закономірностей, неоднозначних за своїм характером і змістом, перша з яких — нормативні, друга група — закономірності постфактум, які не передбачалися заздалегідь і їх дія виявилася не такою, як очікувалося, зокрема, йдеться про накопичення «соціального боргу» перед населенням, відсутність потужного середнього класу, нестабільність на ринку праці, поширення корупції та тіньової економіки, що змінюють логіку процесів соціалізації у країні.

Визнання існування закономірностей трансформаційних процесів логічно потребує і розробки особливої теорії соціально орієнтованої економіки, в якій чільне місце має зайняти розробка проблем регулювання цих процесів, обґрунтування критеріїв, етапів, що відбивають реальні процеси становлення, функціонування та розвитку економіки. З огляду на об'єктивність становлення нової економічної моделі, ринкова трансформація не може розглядатися як самоціль. Щодо цього головна мета — дати поштовх зростанню темпів економічного розвитку на основі підвищення ефективності суспільного виробництва для подальшої соціалізації економіки, забезпечення цивілізованого рівня та якості життя людини за кардинальної раціоналізації розподільчих відносин у державі.

Відтак вважаємо, що має практичний сенс пропозиція українських науковців щодо суттєвої зміни методології використання у країні вихідної точки побудови шкали системи заробітних плат й раціонального корегування їх динаміки. Економічно більш правомірним у формуванні шкали системи заробітних плат виходить не з рівня мінімальної, а — з рівня середньої заробітної плати. Щодо цього доцільно використати досвід країн ЄС, де визначається межа бідності на рівні 60 % від середньої заробітної плати у країні¹, отже, у кожній із 27 країн-членів Європейського Союзу цей показник «свій», тобто неоднаковий.

Абсолютно економічно нераціонально сформована система в політиці заробітної плати в Україні. Так, за даними Держкомстату України у 2007 р. за середньої заробітної плати у країні 1351 грн співвідношення до неї мінімальної становило 37,4 %, мінімально-

¹ У науково-дидактичній літературі поняття «межа бідності» тлумачиться як обсяг споживання на рівні забезпечення працездатності робочої сили відповідно до нижчої межі її відтворення.

го прожиткового рівня для працездатних — відповідно 42,0 %. І така низька частка законодавчо установлених мінімальних критеріїв рівня життя погіршує ситуацію у країні ще й тим, що за рівнем середньої заробітної плати Україна перебуває на передостанньому місці у Європі. За всі роки ринкової трансформації у нашій країні надзвичайно «мікроскопічною» залишається і питома вага заробітної плати у собівартості продукції та ВВП.

Отже, базисна негативна роль мінімальної заробітної плати у реалізації політики оплати праці призводить до «стискання» шкали заробітних плат, нераціональної їх диференціації, й часто — до економічно несправедливої зрівнялівки. У комплексі це все не дозволяє заробітній платі, навіть у легітимному секторі вітчизняної економіки, конструктивно виконувати її засадничі функції: відтворювальну, стимулювальну, розподільну, а також генерує у людей відразу до високопродуктивної праці, масове поневіряння наших співвітчизників по світу у пошуках більшого, ніж в Україні, заробітку.

За нашим теоретико-практичним аналізом суттєвому поліпшенню у країні такої негативної ситуації у системі розподілу за фактором праці сприяло б прийняття за вихідну точку побудови шкали заробітних плат середнього, а не мінімального її розміру, як є нині. Купівельну спроможність середньої заробітної плати відповідно із досвідом інших держав, зокрема, Австрії, можна було б визначити за певним узгодженим еталоном, тобто скільки і яких товарів, наприклад, кілограмів житнього хлібу, можна придбати на середню заробітну плату українського працівника. До того ж, така кількість певного товару, яку можна купити на середню заробітну плату, має бути відносно сталою упродовж значного (10—15 років) періоду. Сам розмір такої заробітної плати мав би відповідати забезпеченню платоспроможності та попиту, що сприяють розвитку національного виробництва як товарів і послуг першої необхідності, так і довготривалого вжитку.

Зрозуміло, що реалізація соціальної функції держави — це не лише вдосконалення методології та практики трудових відносин, включно із заробітною платою як центрального ланцюга останніх. Органічною складовою цієї функції є і доступний рівень витрат на утримання житла, одержання освіти, медичної допомоги тощо.

Це підтверджує необхідність розробки абсолютно реалістичних і раціональних підходів до економічної політики у країні взагалі та використання таких її компонентів, як соціальна та антиінфляційна політики. Насамперед це означає застосування заходів щодо забезпечення макроекономічної стабільності, тобто низької інфляції (хоча б на рівні однозначних цифр) і поліпшення

інвестиційного клімату. Соціальні ж програми мають відповідати реальним можливостям економіки.

На жаль, тенденції за 2007 р. — початок 2008 р. мають негативний характер — зростає інфляція й триває фінансування соціальних витрат за рахунок зовнішніх запозичень, до того ж, 2007 р. виявився четвертим роком поспіль, коли інфляція перевершила однознаковий рівень. Наразі темпи зростання соціальних витрат суттєво перевищують динаміку темпів зростання продуктивності праці у бюджетних галузях, та й прогноз на 2008 р. щодо рівня інфляції у 9,6 % виглядає мало реалістичним за оцінкою більшості вітчизняних і міжнародних експертів. Так, фахівці Світового банку прогнозують інфляцію в Україні у 2008 р. на рівні 13,6, НБУ — 14, опозиційні партії — на рівні 20 %.

Позаяк будь-який прогноз є відносним і справою невдячною, однак досить високий показник інфляції 5,7 % за січень-лютий 2008 р. із уповільненим зростанням ВВП (4,9 % за січень) пересічний українець відчув у «полегшенні» власного гаманця. Більше того, у період перманентної політичної нестабільності у країні, відсутності дієвого регуляторного механізму та якісного контролю внутрішнього ринку, несприятливої світової кон'юнктури внаслідок зростання цін на енергоносії і продовольство, а також розкручування спіралі соціальних виплат, оптимістичні очікування 9,6 % інфляції за рік на основі застосування урядових антиінфляційних заходів виглядають мало ймовірними.

За умови, коли політична нестабільність затягується, це має негативні соціальні наслідки для всього суспільства, оскільки соціальна функція держави повноцінно реалізовуватися не може внаслідок як суб'єктивних, так і об'єктивних факторів, що на руку лише кримінально-олігархічним кланам, безпосередні представники й апологети яких не лише контролюють політичну й економічну ситуацію, але самі «ідуть косяками» у різні гілки державної влади.

У такій ситуації як домінантні умови щодо формування соціальної держави повинні стати, по-перше, розв'язання нинішнього політичного конфлікту; по-друге, початок позитивної законотворчої роботи, оскільки позитивний ефект стабільності правил гри, навіть за умов нинішньої політичної нестабільності, проявляється не лише у короткостроковому, а й особливо — довгостроковому періоді.

За нашою точкою зору важливо найближчим часом здійснити два пріоритетних заходи: перше — відмовитися від «плоскої» шкали сплати податкового податку, оскільки нині і заробітна плата, що нижча за прожитковий мінімум, і дохід нувориша-мілі-

онера, оподатковуються за однією ставкою. Для ринкової економіки — це економічний нонсенс, якого не повинно бути у соціальної державі. Друге — увести прогресивний раціональний податок на майно, оскільки нині крупні власники як великих об'єктів нерухомості, так і промислових об'єктів, сплачують державі ефемерні податки.

І хоча проект Податкового кодексу розроблено, однак його прийняття вже котрий рік гальмують ті, чий кишені його норми завдадуть збільшення витрат. І головна проблема полягає не лише у традиційному «лобіюванні», оскільки суспільний для країни жах полягає у тому, що держава буквально зрослася з гігантською за масштабами корупцією, що охопила всі гілки, структури та повноваження влади.

Політико-економічний аналіз переконує, що якісна й перманентна реалізація соціальної функції держави потребує радикального соціально-політичного оновлення українського суспільства. Для цього потрібні: політична воля влади; сильна, компетентна демократична опозиція; конструктивна гласність; послідовна легітимність підготовки та прозорість прийняття владних рішень у країні (законів, постанов, указів, заяв тощо). Без таких умов, як свідчить світовий і майже сімнадцятирічний вітчизняний досвід, кримінально-олігархічну корупцію не перемогти і соціальної держави не створити. Остання має базуватися на сучасній високоефективній знанневій і, відповідно, конкурентноспроможній економіці.

За контекстом розглянутих окремих аспектів проблеми соціальної функції держави вважаємо за правомірне відмітити, що побудова соціальної української держави має стати конституювальним чинником формування загальнонаціональної ідеї, мети й реалістичної стратегії розвитку, а також критерієм раціональності системи управління та відповідальності державного керівництва.

Література

1. *Гришків О. В.* Соціалізація економіки України: теорія, методологія, перспективи: монографія. — Д.: Пороги, 2005. — С. 344.
2. *Тарасов С. Д.* Соціалізація економіки в системі трансформаційних процесів суспільного розвитку // Регіональна економіка. — 2004. — № 1. — С. 248.
3. *Волинський Г.* Про соціальну диференціацію населення / Економіка України. — 2008. — № 2. — С. 79.

Стаття надійшла до редакції 24.12.2007